

Kapitola 20

Lidskoprávní rozměr české zahraniční politiky

Veronika Bílková

Rok 2013 vnesl do zahraniční politiky České republiky v oblasti lidských práv určité změny. Po letech, kdy české lidskoprávní diplomacii dominovalo hledání shody mezi aktivistickými a umírněnými internacionalisty, se začal, zejména v důsledku nástupu nového prezidenta Miloše Zemana a jím jmenované vlády vedené Jiřím Rusnokem, prosazovat na české politické scéně nový proud, jehož stoupence by bylo možno označit za pragmatiky. Tento proud klade důraz na jiné než hodnotové, primárně ekonomické zájmy ČR, které nadřazuje zájmům ostatním, včetně ochrany lidských práv. Postupné prosazování tohoto proudu a jeho střety s táborem internacionalistů vedly k vyšší polarizaci české politické scény v oblasti lidskoprávní diplomacie, než jaká byla známa dříve. Oblast navíc zůstala po celé sledované období politizovaná, tj. tvořila součást politické debaty a příležitostně vyvolávala zájem i v řadách novinářů, odborníků a širší veřejnosti. Proměna politické debaty zatím neměla zásadnější vliv na praktickou realizaci české lidskoprávní zahraniční politiky, jež navazovala na aktivity vyvíjené v minulosti.

LIDSKOPRÁVNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Hlavním koncepčním východiskem pro českou zahraniční politiku v oblasti lidských práv zůstala i v roce 2013 *Koncepce zahraniční politiky České republiky*¹ (dále Koncepce), která byla přijata v červenci 2011. Koncepce se hlásí k podpoře dodržování lidských práv a demokracie, kterou řadí mezi dlouhodobé priority zahraniční politiky (bod 3). „*Nezcizitelnost přirozených lidských práv /.../ a princip vlády práva*“ též figurují mezi základními hodnotami zahraničněpolitického působení ČR (bod 2.3). Specificky se podpoře lidských práv a demokracie věnuje sekce 4.5 Koncepce, jež se ale primárně soustředí na otázky transformační politiky (podpory demokracie). Koncepce

konstatuje, že ČR sleduje strategický cíl „*aby bylo v celém světě co nejvíce demokratických, stabilních a odpovědných států*“ (bod 4.5), neboť v takových státech je vyšší kvalita života a udržitelného rozvoje a jsou tam lépe garantována lidská práva. Při realizaci transformační politiky by ČR měla využít své vlastní transformační zkušenosti země, jež v posledních třech desetiletích postupně vytvářela demokratický právní systém opřený o volný trh a garance vlády práva.

Koncepce vymezuje též dlouhodobé tematické a teritoriální priority lidskoprávní zahraniční politiky ČR, resp. politiky transformační. Do první kategorie se řadí všestranná podpora občanské společnosti a obránců lidských práv, nezávislá média a zajištění svobodného přístupu k informacím, posilování právního státu a řádná a demokratická veřejná správa. Teritoriální priority zahrnují partnery ve východní Evropě a na západním Balkáně a popř. jiné země, které jsou ČR kulturně, geograficky, historicky nebo jinak blízké. Současně je zde ponechán prostor pro zohlednění aktuální situace a potřeb. Mezi nástroje transformační politiky řadí Koncepce působení na mezinárodních (multilaterálních) fórech i v bilaterální oblasti. Dílčí odkazy na podporu lidských práv a demokracie se objevují v sekcích zaměřených na mezinárodní organizace (OSN, Evropská unie, Rada Evropy, OBSE), rozvojovou spolupráci a bilaterální vztahy s některými státy či regiony (Ruská federace, Velká Británie, země Východního partnerství).

K lidskoprávní dimenzi české zahraniční politiky se vyjadřují též další dva koncepční materiály přijaté v posledních letech, a to *Bezpečnostní strategie* z roku 2011 a *Koncepce transformační politiky* z roku 2010. Bezpečnostní strategie² lidská práva zmiňuje na dvou místech. „*Podpora demokracie, základních svobod a principů právního státu*“ (bod 14) se objevuje v úvodu ve výčtu strategických zájmů, které by ČR ráda na mezinárodní scéně prosazovala. Vedle toho, na specifitější úrovni, se ČR hlásí ke konceptu tzv. odpovědnosti za ochranu (*responsibility to protect*, R2P).³ Tento koncept předpokládá, že státy mají primární odpovědnost za ochranu svých obyvatel před hrubým porušováním jejich lidských práv a v případech, kdy v této odpovědnosti selžou a na jejich území dojde k páchání závažných zločinů (zločiny proti lidskosti, genocida, válečné zločiny, etnické čistky), může zasáhnout, v krajním případě za pomoci ozbrojené síly, mezinárodní společenství. Bezpečnostní strategie v tomto duchu vyjadřuje ochotu ČR „*podílet se i na případných donucovacích akcích mezinárodního společenství, podniknutých s cílem zabránit masivnímu porušování lidských práv a zejména genocidě a dalším zločinům proti lidskosti*“ (bod 45).

*Koncepce transformační politiky*⁴ svým pojetím v mnohém předznamenává Koncepci zahraniční politiky, která je o rok mladší. I ona chápe transformační politiku široce, a to jako „*termín, který česká zahraniční politika používá pro politiku podpory lidských práv a demokracie*“.⁵ Dokument dodává, že „*základem transformační politiky je pojetí, že v zahraničněpolitické praxi nemá smysl oddělovat od sebe problematiku lidských práv a demokracie. Lidská práva jsou substance a demokracie je systém, který nejlépe ze známých způsobů uspořádání společnosti o tuto substanci dbá.*“⁶ Koncepce uvádí teritoriální a tematické priority transformační politiky, které se z části překrývají s prioritami uvedenými v Koncepci zahraniční politiky (vypadla ale např. rovnost a nediskriminace). Mezi nástroji transformační politiky jsou, vedle

bilaterální a multilaterální diplomacie, explicitně zmíněny programy transformační spolupráce realizované na bázi společných projektů českých a zahraničních nevládních organizací.

Zajímavý posun nastal v textech *programových prohlášení vlád*. Prohlášení vlády Petra Nečase z roku 2010⁷ věnovalo lidskoprávní dimenzi zahraniční politiky samostatný odstavec. Ten prohlašuje, že „*Vláda považuje podporu lidských práv a základních svobod za jedno z profilových témat zahraniční politiky ČR*“, a vyčísluje příklady témat, na něž by se ČR měla v dalších letech zaměřit (podpora rozvoje občanské společnosti, obránci lidských práv, svoboda projevu a médií, budování právního státu a demokratických institucí, nezávislost monitorovacích orgánů OSN a důvěryhodnost mezinárodního systému ochrany lidských práv obecně). Prohlášení také zmiňuje transformační politiku, ta je zde ale napojena na politiku rozvojovou. Odkazy na podporu demokracie a lidských práv ve světě se objevují též v sekci věnované Společné zahraniční a bezpečnostní politice EU. Vláda P. Nečase padla v polovině června 2013 a o necelý měsíc později ji nahradila úřednická vláda J. Rusnoka jmenovaná prezidentem M. Zemanem. Programové prohlášení této vlády⁸ se o lidských právech zmiňuje na jediném místě, právě v souvislosti se zahraniční politikou. Prohlášení uvádí, že „*Vláda České republiky bude v maximálně možné míře usilovat o co nejširší spolupráci v globálních otázkách, ať už se jedná o boj proti klimatickým změnám, potírání terorismu, a prosazování lidských práv*“.⁹ Bod není blíže rozvinut a další odkazy na lidská práva prohlášení neobsahuje. Velký prostor je naopak věnován otázkám hospodářským, včetně tzv. ekonomické diplomacie.

Posun v díkci programových prohlášení vlád ČR předznamenal *obecnější změnu*, ke které v průběhu roku 2013 na české politické scéně ve vztahu k lidskoprávní diplomacii došlo. Jak bylo popsáno v předchozích číslech „ročenek“, v uplynulých letech se v této oblasti profilyvaly tři hlavní přístupy. Prvním byl aktivistický internacionalismus, který lidská práva nadřazoval všem hodnotám ostatním a považoval je za nejdůležitější devízu české zahraniční politiky; k tomuto přístupu se hlásil např. bývalý prezident Václav Havel. Druhým přístupem je umírněný internacionalismus, jenž lidská práva taktéž považuje za významné téma, má ale za to, že je třeba vyvažovat je s tématy jinými, např. s ochranou ekonomických zájmů; tento přístup zastávala většina ministrů zahraničních věcí posledních let. Konečně třetí přístup, autonomismus, v ČR tradičně reprezentovaný KSČM, označoval lidská práva za záležitost jednotlivých států, do nichž by jiné země neměly zasahovat. Tyto tři přístupy na české politické scéně dále existují, rok 2013 však podle všeho přinesl vznik přístupu čtvrtého, který by bylo možno označit jako pragmatismus. Tento přístup od lidskoprávních hledisek odhlíží a klade jednostranný důraz na jiné, primárně ekonomické zájmy. Pragmatismus má blízko k autonomismu, na rozdíl od něj ale nemá tendenci vytlačit lidská práva do sféry vnitřních záležitostí jednotlivých států; pouze se o tato práva blíže nezajímá a razí názor, že v případném střetu by měly převážít materiální zájmy a hodnoty.

Pragmatismus se na české politické scéně začal výrazněji prosazovat po nástupu nového prezidenta Miloše Zemana na počátku roku 2013. Zeman svou volební kampaň vystavil primárně na aktuálních a ekonomických tématech, lidská práva zde žád-

nou zásadní roli nesehrávala. V tom se lišil od svého hlavního rivala, Karla Schwarzenberga, který na lidskoprávní agendu kladl značný důraz a ve svém volebním programu sliboval, že se bude „*nadále zasazovat o respektování lidských práv u nás i ve světě bez ohledu na to, zda je to pro nás výhodné či ne. Neboť i v tom spočívá valná část dobré pověsti České republiky.*“¹⁰ Po nástupu do prezidentské funkce začal M. Zeman svým pragmatickým přístupem ovlivňovat vnitřní i zahraniční politiku ČR. Ačkoli by se mohlo zdát, že v tomto navázal na svého předchůdce, Václava Klause, ve skutečnosti mezi nimi existují zásadní rozdíly. Zeman coby pragmatik význam lidských práv nepopírá, pouze odmítá jejich nadřazování nad jinými, zejména hospodářskými zájmy, které považuje za prvořadé.¹¹ Klaus coby autonomista měl výhrady k samotné koncepci lidských práv, což se odráželo v jeho kritice humanrightismu, legislativních plebeľů (Listin základních práv) apod.¹²

Diskuse mezi pragmatiky a internacionalisty probíhala v průběhu celého roku 2013. Měla řadu poloh, asi nejvýznamněji v ní ale rezonovalo téma vztahu ochrany lidských práv na straně jedné a podpory hospodářských zájmů na straně druhé.¹³ Protagonisté diskuse se v průběhu doby lehce měnili. V první polovině roku se výměna názorů odehrávala hlavně mezi vládou, resp. Ministerstvem zahraničních věcí ČR vedeným K. Schwarzenbergem, který patřil mezi internacionalisty, a prezidentem či levicovou opozicí. Příklad nabízejí události z června 2013, kdy ministr Schwarzenberg kritizoval režim v Ázerbájdžánu, který označil za „rodinnou diktaturu“, a také západní státy, jež režim navzdory porušování lidských práv tolerují či dokonce podporují.¹⁴ Prezident Zeman v reakci „*odsoudil některé neuvážené výroky, které brání českým firmám v uzavírání dalších kontraktů a vedou k pozastavení či odložení kontraktů dosavadních.*“¹⁵ Ve druhé polovině roku se debaty odehrávaly více mezi prezidentem nebo členy vlády, kteří nyní hájili pragmatické postoje, a pravicovou opozicí mající blíže k internacionalismu. Jedna z debat se týkala např. zimních Olympijských her v Soči. V prosinci 2013 se vláda odmítla připojit k výzvě finské vlády adresované všem členům Evropské unie k neúčasti politických špiček na olympiádě z důvodu porušování lidských práv v Ruské federaci. Vláda argumentovala tím, že není vhodné míchat politiku a sport a že tvrdý postoj vůči Ruské federaci by se České republice mohl vymstít v ekonomické oblasti. Opozice tento názor ovšem nesdílela.¹⁶

Lidskoprávní dimenze zahraniční politiky, resp. zahraniční politika jako taková neměla větší vliv na průběh *předčasných parlamentních voleb*, které se konaly ve dnech 25.–26. 10. 2013. Volebním kampaním všech stran dominovala vnitrostátní témata. Některé politické strany (např. KDU-ČSL a Hnutí Úsvit přímé demokracie) ani kolonku zahraniční politika do svých volebních programů nezařadily. Další strany tak učinily a obvykle přitom stručně zmínily i lidskoprávní diplomacii. Pravicové strany volily obecnější formulace. Například TOP 09 uvedla, že „*nezbytnou součástí české zahraničněpolitické identity, diplomatické praxe a dnes již také tradice, vycházející z naší dějinné zkušenosti, je podpora demokracie a lidských práv v těch částech světa, kde jsou porušována.*“¹⁷ Naopak ČSSD se omezila na konstatování, že „*při prosazování politiky lidských práv bude/me/ klást důraz na sociální a ekonomická práva. Občanská práva a ekonomický rozvoj od sebe nelze oddělit.*“¹⁸ Dvě strany se v programech přímo vyjádřily ke vztahu mezi ochranou lidských práv a podporou hospo-

dárských zájmů; obě podpořily jejich vyvažování. ODS tak zdůraznila, že „*Česká republika je známa svým důrazem na rozvoj základních lidských práv ve státech, jejichž občané stále žijí v úplné či částečné nesvobodě, a to jak na úrovni státních institucí, tak v případě neziskového sektoru. Tato podpora bude pokračovat i nadále, musí však být racionálně vyvážena s ekonomickými zájmy státu.*“¹⁹ Hnutí ANO v obdobném duchu prohlásilo, že „*ČR nemůže a nesmí polevit ve své ZP na poli lidských práv, jde o základní složku a samu podstatu ZP demokratické země, zároveň je třeba citlivě tuto politiku vyvážit s uskutečňováním našich ekonomických zájmů*“.²⁰

Téma podpory lidských práv a demokracie v zahraniční politice bylo v průběhu celého roku 2013 politizováno, tj. tvořilo součást politické debaty a příležitostně navíc vyvolávalo zájem i v řadách novinářů, odborníků a širší veřejnosti. Politizace je v tomto kontextu používána jako deskriptivní, hodnotově neutrální pojem, jenž charakterizuje míru přítomnosti určitého tématu v politickém, resp. veřejném prostoru. Lidskoprávní diplomacie tradičně nepatřila mezi nejpolitizovanější témata, současně ale nikdy nebyla z politické debaty zcela vyloučena. Jedním z důvodů byla existence výše uvedených tří přístupů, které se na politické scéně a výjimečně též mimo ni střetávaly, a udržovaly tak téma v obecném povědomí. Rok 2013 přinesl vznik nového přístupu, pragmatismu, a současně s tím došlo k posílení politické a, v omezeném rozsahu, veřejné debaty o vztahu ochrany lidských práv a podpory jiných, primárně hospodářských zájmů.

Tento vývoj zapříčinil vyšší míru politizace a také vyšší stupeň polarizace tématu. Polarizace odráží míru shody, resp. neshody na základních parametrech určité agendy, jejím významu, vztahu k jiným oblastem zahraniční politiky a nástrojích praktické realizace. Lidskoprávní diplomacie nikdy nebyla zcela konsenzuální oblastí, diskuse, jež zde probíhaly v minulosti, ale zřídka vedly k výraznějšímu názorovému rozštěpení. Důvodem bylo i to, že dva hlavní mainstreamové proudy, umírnění a aktivističtí internacionalisté, k sobě v mnoha ohledech neměly zas až tak daleko. S nástupem pragmatiků se tento stav změnil, což může vyústit v problematizaci některých východisek české lidskoprávní diplomacie. Takový posun by mohl znejistit jak domácí aktéry, tak zahraniční partnery, současně by ale mohl české zahraniční politice poskytnout prostor, aby se po více než dvou desetiletích svého fungování vrátila k určitým aspektům, které se dlouhodobě braly jako dané, a zamyslela se nad jejich nastavením a nad vhodnými parametry jejich realizace.

LIDSKOPRÁVNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: AGENDA A UDÁLOSTI

Zahraniční politika České republiky v oblasti lidských práv se tradičně soustředí na několik klíčových oblastí. Řadí se mezi ně působení ČR v Radě OSN pro lidská práva, jejímž členem je naše země od roku 2011; naplňování závazků z mezinárodních smluv na ochranu lidských práv; přijímání opatření k realizaci tematických a teritoriálních priorit; a rozvoj transformační politiky.

Působení České republiky v Radě OSN pro lidská práva

Dne 20. 5. 2011 byla Česká republika již podruhé zvolena do Rady OSN pro lidská práva, klíčového orgánu světové organizace zabývajícího se lidskoprávní agendou.²¹ Svého místa se formálně ujala v polovině června 2011 a od té doby se účastnila všech řádných i zvláštních zasedání Rady a vystupovala zde coby aktivní člen usilující o prosazení určitých tematických a teritoriálních priorit. Tematické priority zahrnují, podle dokumentu zveřejněného na stránce MZV krátce po zvolení ČR do Rady,²² zejména podporu občanské společnosti, obránců lidských práv a nevládních organizací, podporu svobody názoru a projevu, včetně svobody médií, svobodu sdružování a shromažďování, prosazování spolupráce států s mezinárodními mechanismy na ochranu lidských práv a zákaz mučení. Mezi tzv. prioritní země se podle téhož dokumentu řadí Myanmar/Barma a Bělorusko. Teritoriální záběr v Radě OSN pro lidská práva byl nastaven úžeji, než je tomu u lidskoprávní diplomacie obecně. Důvodem bylo to, že k jiným zemím, o něž se ČR dlouhodobě zajímá (Čína, Kuba, Sýrie, Zimbabwe aj.), neexistovaly při zvolení do Rady zvláštní mechanismy. Tato situace se postupem doby změnila, např. pár měsíců po vydání dokumentu MZV, v prosinci 2011, byl vytvořen mandát zpravodaje pro Sýrii, a je tak nepochybné, že dnes by ČR okruh prioritních zemí vymezila širěji než v roce 2011.²³

V průběhu roku 2013 proběhla tři řádná zasedání Rady pro lidská práva. Zvláštní zasedání se v daném roce – poprvé v historii Rady – nekonalo ani jedno. Řádná zasedání proběhla ve dnech 25. února až 22. března (22. zasedání),²⁴ 27. května až 14. června (23. zasedání)²⁵ a 9. až 27. září (24. zasedání).²⁶ Českou republiku na zasedáních zastupovala delegace tvořená pracovníky ministerstva zahraničních věcí (odbor LPTP), Stálé mise v Ženevě a v některých případech Stálé mise v New Yorku. Na prvním zasedání navíc, jak již se stalo zvykem, vystoupil s projevem ministr zahraničních věcí K. Schwarzenberg. Projev odrážel priority české lidskoprávní diplomacie: ministr zdůraznil význam občanské společnosti a vyjádřil politování nad útoky, jimž jsou její představitelé a zejména obhájci lidských práv na mnoha místech světa vystaveni. Uvedl také konkrétní příklady takových zemí, mezi něž zařadil Bělorusko, KLDR, Egypt, Eritreu, Írán, Ruskou federaci a Súdán. Po vystoupení v Radě se ministr Schwarzenberg sešel v Ženevě se zástupci nevládních organizací, s nimiž podrobněji probral otázku možné podpory občanské společnosti a ochrany jejich zástupců.²⁷

Vedle projevu ministra bylo 22. zasedání pro ČR významné i v tom, že zde Rada definitivně akceptovala závěry druhého kola univerzálního periodického přezkumu stavu lidských práv v ČR, které proběhlo v předchozím roce.²⁸ Česká republika také vystoupila během interaktivního dialogu s Vysokou představitelkou OSN pro lidská práva Navanethem „Navi“ Pillay z Jihoafrické republiky,²⁹ v interaktivních dialozích s Vyšetřovací komisí pro Sýrii a se zvláštními zpravodaji k Myanmaru/Barmě, KLDR a Íránu a v obecné diskusi o stavu lidských práv v některých zemích, kde mj. upozornila na porušování lidských práv v Myanmaru/Barmě, Bělorusku nebo v Sýrii. Během následujícího 23. řádného zasedání ČR v hlasování podpořila rezoluce odsuzující porušování lidských práv v Bělorusku a Sýrii; další podobné rezoluce týkající se Eritreje, Guineje, Jihosúdánské republiky, Pobřeží slonoviny a Středoafričské republiky,

byly schváleny bez hlasování. Kriticky se naopak ČR postavila k rezolucím předloženým Kubou, které se zaměřovaly na právo na mír, vliv zahraničního dluhu na lidská práva a mezinárodní solidaritu; při přijímání těchto rezolucí hlasovala ČR spolu s mnoha jinými státy Evropské unie a s USA proti. Během zasedání vystoupila ČR s krátkými projevy k situaci v Bělorusku, Eritreji a Sýrii³⁰ a opět se zapojila do interaktivního dialogu s Vysokou komisařkou OSN pro lidská práva.³¹

Poslední, 24. řádné zasedání Rady OSN pro lidská práva bylo pro Českou republiku významné především v tom, že ve spolupráci s několika dalšími státy (Botswana, Indonésie, Nizozemsko, Peru) předložila samostatnou rezoluci o rovné politické účasti. Rezoluce zdůrazňuje, že všichni občané bez ohledu na národnost, pohlaví, barvu kůže, náboženství či politické přesvědčení mají právo účastnit se politických a veřejných záležitostí. Státy jsou povinny odstranit překážky, které takové účasti zejména u marginalizovaných skupin osob (ženy, národnostní menšiny aj.) brání, a zajistit všem bez rozdílu rovný přístup k volbám, veřejným funkcím apod. Rezoluce, která odráží dlouhodobý zájem ČR o podporu demokracie a občanské společnosti, byla v roce 2013 předložena vůbec poprvé a přes odpor některých států byla nakonec přijata v předloženém znění a bez formálního hlasování.³² Během 24. zasedání dále proběhla diskuse ke stavu lidských práv v různých zemích. Česká republika se specificky vyjádřila k situaci v KLR a v Sýrii a ve svém obecnějším národním projevu pak kritizovala porušování lidských práv v dalších zemích (Myanmar/Barma, Bělorusko, Čína, Demokratická republika Kongo, Írán, Ruská federace, Středoafrikářská republika).³³ Již tradičně ČR vystoupila v interaktivním dialogu s Vysokou komisařkou OSN pro lidská práva.³⁴

Rok 2013 vykazoval v oblasti členství České republiky v Radě OSN pro lidská práva kontinuitu. Česká republika zůstala aktivním hráčem, který v Radě vystupuje k tématům, jež ji zajímají, a podporuje návrhy, které odpovídají jejím tematickým a teritoriálním prioritám (podpora občanské společnosti, kritika stavu dodržování lidských práv v Bělorusku, Myanmaru/Barmě či v Sýrii aj.). Poprvé se navíc sama ČR stala spoluautorkou návrhu rezoluce, pro niž se podařilo získat širokou mezinárodní podporu. Mandát v Radě pro lidská práva trvá tři roky, což znamená, že členství ČR v tomto orgánu končí ke konci roku 2014. Rezoluce Valného shromáždění OSN, která v roce 2006 Radu OSN pro lidská práva zřídila,³⁵ nedovoluje, aby se stát stal členem Rady v obdobích jdoucích těsně po sobě. Další možnost ucházet se o členství v Radě tak má naše země až v období po roce 2017. Již v roce 2013 ohlásila Česká republika kandidaturu do Rady na období 2019–2021 (volby se uskuteční v roce 2018). V dalších letech tak důležitou součástí české zahraniční politiky v oblasti lidských práv bude tvořit kampaň na získání podpory pro kandidaturu do Rady, která již formálně započala.

Plnění závazků vyplývajících z mezinárodních smluv na ochranu lidských práv

V říjnu 2011 předložila Česká republika třetí periodickou zprávu³⁶ o plnění závazků vyplývajících z *Mezinárodního paktu o občanských a politických právech* z roku 1966, který Československo ratifikovalo v roce 1976.³⁷ Zpráva, která pokrývá období let 2005–2010, podrobně rozvádí, jak byl v této době Mezinárodní pakt v ČR

implementován a dodržován. Uvádí také, jak se Česká republika vypořádala s doporučeními, která jí Výbor OSN pro lidská práva dal v předchozím kole přezkumu, které proběhlo v letech 2006–2007.³⁸ V březnu 2013 Výbor České republiky adresoval sérii otázek, jež se týkaly mj. uplatnění zákazu diskriminace ve vztahu k romské menšině a k ženám, realizace práva na spravedlivý proces a domácího násilí.³⁹ Ústní jednání ke zprávě se konalo 16.–17. 7. 2013 v Ženevě. Česká delegace představila zprávu, zodpověděla předem zasláné dotazy a reagovala na otázky položené během jednání členy Výboru. Závěry ke zprávě byly Výborem přijaty v srpnu 2013.⁴⁰ Pozitivního ocenění se ČR dostalo např. za ratifikaci Římského statutu Mezinárodního trestního soudu, přijetí Národního akčního plánu pro předcházení domácímu násilí, změnu úpravy zbavení způsobilosti k právním úkonům v novém občanském zákoníku, nebo snahy o integraci romské menšiny. Kritiku naopak vzbudila malá aktivita státu při prevenci násilí namířeného proti Romům, trvající segregace romských a neromských dětí ve školách, omezené možnosti zdravotně postižených zapojit se do veřejného života a využívání klecových lůžek v některých zdravotnických zařízeních. Jde o tradiční problémy, jež bývají České republiky, někdy snad už i ze zvyku, vytýkány.

Česká republika se také v průběhu roku 2013 opět stala předmětem individuálních stížností podaných k *Výboru OSN pro lidská práva*⁴¹ v Ženevě a k *Evropskému soudu pro lidská práva*⁴² ve Štrasburku. Výbor na svých stránkách informuje o jediném případě týkajícím se ČR, který v roce 2013 projednal.⁴³ Stěžovatelka tvrdila, že byla předmětem diskriminace: soudy jí odmítly přiznat náhradu na sociálních dávkách v nezaměstnanosti za dobu strávenou ve vazbě, která na ni byla uvalena v souvislosti s podezřením z trestného činu vraždy, jež se ale nakonec nepotvrdilo (stěžovatelka byla osvobozena). Výbor shledal stížnost nepřijatelnou na základě jejího nedostatečného odůvodnění ze strany stěžovatelky, které Výboru nedovolilo dospět k závěru, že by „úřady smluvní strany jednaly arbitrárně při posouzení skutečností a důkazů v případě“.⁴⁴

Větší množství stížností proti České republice řešil, jako už tradičně, Evropský soud pro lidská práva. Ten podle údajů z databáze HUDOC⁴⁵ vynesl v roce 2013 devět meritorních rozsudků (žádný z nich z Velkého senátu); zhruba dvacet řízení pak bylo zastaveno ve fázi řízení o přijatelnosti, a to buď na základě vyškrtnutí ze seznamu (pro nezáměr účastníků, nebo po dosažení smírného narovnání mezi stěžovatelem a Českou republikou), nebo proto, že byla stížnost shledána nepřijatelnou (pro nevyčerpání vnitrostátních opravných prostředků, neslučitelnost s ustanoveními Evropské úmluvy, nebo zjevnou neopodstatněnost). Z devíti rozhodnutých stížností dal ve třech případech Evropský soud za pravdu České republice,⁴⁶ ve zbývajících naopak shledal porušení Evropské úmluvy. Konkrétně šlo o porušení článku 3 – zákazu mučení (ponižující zacházení v policejní cele po zadržení a nedostatečné vyšetření případu⁴⁷ a vydání osoby do země, kde jí hrozilo nelidské zacházení⁴⁸); článku 5 – práva na svobodu a osobní bezpečnost (nedodržení procesních záruk během řízení o důvodech trvání vazby⁴⁹), článku 6 – práva na spravedlivý proces (nezajištění přístupu k soudům⁵⁰ a porušení principu rovnosti zbraní⁵¹); a článku 1 Dodatkového protokolu I – práva na vlastnictví (neoprávněné zabavení majetku⁵²).

V souvislosti s plněním závazků z mezinárodních smluv na ochranu lidských práv stojí za zmínku, že během roku 2013 ratifikovala ČR několik nových mezinárodních lidskoprávních smluv. Patřil k nim např. *Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie*, který byl sjednán v roce 2000 a v platnost vstoupil o dva roky později. Opční protokol usiluje o předcházení a potlačování nežádoucích jevů, které jsou uvedeny v názvu instrumentu.

Prosazování priorit ČR v oblasti lidských práv

Rok 2014 nepřinesl žádnou zásadní změnu ve vymezení a naplňování hlavních tematických a teritoriálních priorit České republiky. Tyto priority jsou vymezeny v Konceptci zahraniční politiky z roku 2011 a odkazují na ně také další důležité koncepční dokumenty české zahraniční politiky (*Priority ČR v Radě OSN pro lidská práva* aj.). Stejně dokumenty vyčíslují nástroje, s jejichž pomocí by ČR měla své priority naplňovat. Řadí se mezi ně působení na multilaterálních fórech (zejména v Radě OSN pro lidská práva), bilaterální diplomacie, jednání v příslušných orgánech Evropské unie (COHOM, COJUR apod.) a některé další nástroje (projekty transformační spolupráce aj.).

Tematické priority české lidskoprávní zahraniční politiky zahrnují všestrannou podporu občanské společnosti a obránců lidských práv, nezávislá média a zajištění svobodného přístupu k informacím, posilování právního státu, řádnou a demokratickou veřejnou správu. Jde o témata spadající do rámce tzv. první generace lidských práv, za něž jsou považována občanská a politická práva. Jak jsme viděli výše, tuto agendu ČR aktivně prosazovala např. v Radě OSN pro lidská práva, když hlasovala pro rezoluce odsuzující porušování práv první generace v různých státech světa a prosadila rezoluci o rovné politické účasti. Česká republika také podporuje aktivity v oblasti mezinárodního trestního a mezinárodního humanitárního práva. To se projevuje mj. zájmem o koncept odpovědnosti za ochranu,⁵³ na který, jak již bylo uvedeno, odkazuje i Bezpečnostní strategie ČR, a účastí zástupců MZV na činnosti Národní skupiny pro implementaci mezinárodního humanitárního práva. Skupina vznikla na základě trojstranného ujednání mezi MZV, Ministerstvem obrany ČR a Českým červeným křížem v roce 2011 a od té doby na svých pravidelných setkáních řeší aktuální otázky mezinárodního humanitárního práva a komunikuje s aktéry uvnitř ČR i navenek (např. s Mezinárodním výborem Červeného kříže).⁵⁴

Teritoriální priority české lidskoprávní zahraniční politiky mají být podle Konceptce zahraniční politiky státy východní Evropy a západního Balkánu a popř. jiné země, které jsou ČR kulturně, geograficky, historicky nebo jinak blízké. Reálně se ČR dlouhodobě zaměřuje na monitorování a kritiku stavu dodržování lidských práv v Myanmaru/Barmě, v Bělorusku, v Číně, na Kubě a popř. v jiných komunistických nebo totalitních státech (KLDR, Sýrie aj.). V Myanmaru/Barmě dochází v posledních letech k dílčímu uvolnění, které se projevilo mj. propuštěním disidentky Su Ťij. Ta v roce 2013, v oplátku za cestu ministra Schwarzenberga do země v roce 2012, navštívila poprvé Českou republiku.⁵⁵ Situace v Myanmaru/Barmě ovšem zůstává problematická, proto ČR dále sledovala vývoj v této zemi a pravidelně se účastnila diskusí

k němu např. na půdě Rady OSN pro lidská práva. Totéž platí pro *Bělorusko*, jehož politický režim ČR dlouhodobě kritizuje. Kritika je spojená též s aktivní podporou běloruské (roztržité) opozice a místních lidskoprávních aktivistů, která v roce 2013 našla výraz např. v udělení historicky první ceny Václava Havla ze strany Knihovny Václava Havla a Parlamentního shromáždění Rady Evropy běloruskému bojovníkovi za lidská práva Aleši Bialiatškému.⁵⁶

Podpora politické opozice a obránců lidských práv tvořila rovněž klíčovou součást politiky vůči *Kubě*. Do Prahy během roku 2013 zavítalo několik významných kubánských disidentů, kteří se zde setkali s představiteli MZV a získali příslib další pomoci ze strany ČR.⁵⁷ K postupné normalizaci naopak začalo docházet ve vztahu k *Číně*, na kterou ČR – mj. ve světle domácí diskuse o vztahu lidských práv a jiných zájmů – pohlíží stále častěji optikou ekonomické spolupráce spíše než porušování lidských práv. I tento aspekt byl nicméně zohledňován, o čemž svědčí opětovný úspěch akce „Vlajka pro Tibet“, k němuž se v březnu 2013 připojila cca polovina oslovených měst a obcí. Řadu nedemokratických zemí, jež jsou v hledáčku české lidskoprávní zahraniční politiky, doplnila v posledních letech *Sýrie*. Česká republika odsuzuje porušování lidských práv a páchaní zločinů, ke kterým v této zemi, zejména od vypuknutí občanské války v roce 2011, dochází⁵⁸ a v tomto smyslu několikrát vystoupila na půdě Rady OSN pro lidská práva. Také vlastně již od počátku občanské války podporuje předání situace v Sýrii k Mezinárodnímu trestnímu soudu ze strany Rady bezpečnosti, jemuž zatím brání nesouhlas části stálých členů Rady (Čína, Ruská federace).

Další zemí, která se v posledních letech stává předmětem lidskoprávní kritiky ČR, je *Ruská federace*. Na počátku roku, u příležitosti dvacátého výročí navázání vztahů mezi oběma státy, sice MZV v tiskovém prohlášení „*s potěšením konstatuje, že vztahy mezi oběma zeměmi dosáhly během posledních 20 let vysoké úrovně a existují všechny předpoklady pro to, aby si zachovaly pozitivní dynamiku v blízké i vzdálenější budoucnosti*“.⁵⁹ Další vývoj vztahů již ovšem tak idylický nebyl. Česká republika se znepokojením sledovala některé kroky, které ruské orgány přijaly a jež směřovaly k omezení lidských práv v Rusku (přijetí nových zákonů o nevládních organizacích a o zákazu propagace homosexuality mezi mládeží, zastavení vyšetřování smrti právníka Sergeje Magnitského⁶⁰ aj.). Velkou pozornost v ČR pak vyvolaly snahy o stíhání osob, které se 25. 8. 2013 zúčastnily na Rudém náměstí v Moskvě akce na připomínku okupace Československa vojsky Varšavské smlouvy v srpnu 1968.⁶¹ Ve druhé polovině roku se česká debata o politické linii, kterou by bylo vhodné přijmout vůči Ruské federaci, začala dostávat do stínu obecnější diskuse o vztahu lidských práv a hospodářských zájmů. To se ovšem naplno projevilo až v roce následujícím.

Transformační politika

Transformační politika je „*politikou podpory lidských práv a demokracie, která využívá specifické zkušenosti České republiky s procesem společenské transformace, budováním demokracie, jakož i nenásilným odporem proti totalitnímu režimu, který zahájení demokratizace předcházel*“.⁶² Politika vychází ze vzájemné propojenosti lidských práv a demokratického zřízení a z názoru, že „*důsledně uplatňování lidských*

práv a základních svobod je mimo demokratické společenské uspořádání nemožné“.⁶³ Hlavním nástrojem transformační politiky je již od jejího zavedení v roce 2005 program transformační spolupráce (TRANS), který spočívá na „*podpoře neinvestičních projektů spočívajících ve sdílení a přenášení zkušeností českých realizátorů*“.⁶⁴ Projekty navrhují české nevládní organizace, které je realizují ve spolupráci se subjekty z prioritních zemí. Mezi ty patří země východní Evropy (Bělorusko, Gruzie, Moldavsko, Ukrajina), země západního Balkánu (Bosna a Hercegovina, Srbsko, Kosovo) a některé další země (Myanmar/Barma, Egypt, Irák a Kuba). Projekty by měly směřovat k naplňování tematických priorit transformační politiky ČR, jež zahrnují podporu občanské společnosti, včetně ochrany obhájců lidských práv, posilování nezávislosti médií, spolupráci s místními správami a výchovu k aktivnímu občanství.

Projekty transformační spolupráce na rok 2013 byly Ministerstvem zahraničních věcí ČR vybrány na konci roku předešlého. Do výběrového řízení bylo přihlášeno celkem 62 projektů, z nichž šest bylo posuzující komisí tvořenou představiteli MZV vyřazeno jako nevyhovující a další byly po důkladném zvážení rozděleny do tří kategorií – na podpořené (celkem 23), nepodpořené (celkem 31) a rezervní (celkem dva). Nejúspěšnějším žadatelem byla Nadace Člověk v tísni se sedmi podpořenými projekty, většina dalších žadatelů uspěla s jedním či dvěma projekty. Geograficky se největší podpory dostalo projektům týkajícím se Myanmaru/Barmy a Běloruska (po čtyřech), v těsném závěsu pak byly Egypt, Irák a Kuba (po třech). Nejnákladnější projekt směřuje k podpoře nezávislého zpravodajství v Bělorusku (Evropské rádio pro Bělorusko), na níž MZV vyčlenilo 3 500 000 Kč ročně (po dobu tří let). Celkem bylo mezi žadatele rozděleno cca 35 000 000 Kč. Další prostředky MZV jako již tradičně investovalo do přímé pomoci prodemokratických struktur v prioritních zemích (podpora disidentů, distribuce literatury aj.).

LIDSKOPRÁVNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Okruh klíčových aktérů, kteří formulují a realizují českou zahraniční politiku v oblasti lidských práv, zůstává dlouhodobě bez větších změn. Hlavním aktérem je Ministerstvo zahraničních věcí ČR, v jehož rámci působí od poloviny roku 2007 Odbor lidských práv a transformační politiky (LPTP). V průběhu roku 2013 měl odbor jedenáct systemizovaných pracovních míst (včetně sekretářky) a jeho ředitelkou byla Veronika Bajgarová. LPTP při utváření lidskoprávní diplomacie spolupracoval s dalšími odbory (např. Mezinárodněprávní odbor, Odbor OSN, teritoriální odbory), zastupitelskými úřady v zahraničí a Stálými misemi (v New Yorku, Štrasburku, Ženevě a ve Vídni). Další rezorty se angažovaly v dílčích oblastech, např. Ministerstvo spravedlnosti ČR zajišťuje zastupování ČR před Evropským soudem pro lidská práva, Ministerstvo vnitra ČR se věnuje migrační a azylové politice, jež všechny mají významné lidskoprávní souvislosti, apod. Samostatným hráčem v oblasti zahraniční politiky začal být v roce 2013 prezident Zeman, který razil pragmatickou linii. Tradičně

omezená role naopak připadla dalším orgánům státní správy, jako je Parlament ČR (přijímání nových mezinárodních smluv), soudy (posuzování individuálních nároků z těchto smluv) či obecní samospráva (zapojení do akce „Vlajka pro Tibet“ a dalších akcí tohoto typu).

Nevládní sektor přispíval k formování a realizaci české zahraniční politiky v oblasti lidských práv obdobným způsobem jako v minulých letech. České nevládní organizace se zapojovaly do programů transformační politiky, vedly kampaně proti porušování lidských práv v různých zemích světa, konaly sbírky na podporu obhájců lidských práv apod. Například česká pobočka Amnesty International uspořádala v březnu 2013 happening nazvaný „Tibet nás pálí!“, který měl upozornit na porušování lidských práv v Tibetu.⁶⁵ Sdružení Občanské Bělorusko přinášelo zprávy o dění v Bělorusku a zorganizovalo finanční sbírku na podporu místních lidskoprávních aktivistů.⁶⁶ Největší pozornost širší veřejnosti upoutal jako obvykle filmový festival dokumentárních filmů týkajících se lidských práv *Jeden svět* (One World), který – v pořadí již po patnácté – uspořádal v březnu 2013 Člověk v tísni nejprve v Praze a poté na různých místech ČR. Vítězným snímkem se stal dánský dokument *Způsob zabíjení*, který pojednával o likvidaci cca milionu komunistů v Indonésii v šedesátých letech a o způsobu, jakým se se zločiny vyrovnává indonéska společnost.⁶⁷ V září 2013 se konal 17. ročník *Fóra 2000*, které se zaměřilo na společnosti v přerodu a jehož se mj. zúčastnili barmská disidentka Su Ťij, bývalý jihoafrický prezident Frederik Willem de Klerk nebo tibetský dalajlama.

Ze zahraničních aktérů opět významnou roli sehrávaly mezinárodní organizace, jichž je Česká republika členem, ať již jde o organizace s obecným mandátem (OSN, Evropská unie aj.) nebo organizace specializované na ochranu lidských práv a podporu demokracie a právního státu (Rada Evropy). Lidskoprávní diplomacie již od devadesátých let, a zejména pak od vstupu do Evropské unie v roce 2004, prochází procesem europeizace,⁶⁸ který mj. zahrnuje to, že stále více postojů i v lidskoprávní oblasti je formulováno jednotně pro celou evropskou osmadvacítku a Evropská unie prezentuje tyto jednotné pozice za všechny členské státy (např. v rámci Rady OSN pro lidská práva). Je pravda, že ne na všech tématech panuje v EU shoda, typicky je to vidět např. v přístupu k lidskoprávním aspektům konfliktu na území Palestiny, celkově ale platí, že EU se pomalu stává významným hráčem též v oblasti lidských práv. Projevem toho je mj. to, že si pro tuto oblast přijímá samostatné koncepční dokumenty (např. *Evropský strategický rámec a Akční plán pro lidská práva a demokracii*⁶⁹ z roku 2012), s řadou států vede tzv. lidskoprávní dialogy (*human rights dialogues*) a v roce 2012 si zřídila funkci Zvláštního představitele EU pro lidská práva, kterou v současné době zastává Stavros Lambrinidis z Řecka. Jedna z otázek, která pro EU dlouhodobě vyvstává, se týká sladění politiky na podporu lidských práv s vnější ekonomickou politikou. Debata, která se v tomto kontextu vede na evropské úrovni, může být zajímavou inspirací pro české prostředí.

LIDSKOPRÁVNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY V MEDIÁLNÍM, VEŘEJNÉM A AKADEMICKÉM PROSTORU

Česká zahraniční politika v oblasti lidských práv nepatří mezi oblasti, kterým by média, akademická obec či širší veřejnost věnovaly zásadnější pozornost. Alespoň tak tomu bylo po většinu období od vzniku samostatného státu. Rok 2013 byl v tomto ohledu lehkou výjimkou, neboť politická debata o vztahu lidskoprávní diplomacie a podpory jiných, hlavně hospodářských zájmů, začala budit ve veřejném prostoru zájem. Média informovala o politických střetech v této oblasti a přinesla také několik analýz k ní. Například v květnu 2013 proběhla na stránkách internetového periodika *Britské listy* výměna názorů mezi ekonomkou Ilonou Švihlíkovou a publicistou Janem Čulíkem. Švihlíková se ve svém článku zamýšlela nad pozicí ČR ve světové ekonomice a při té příležitosti uvedla, že „*hrát si na zásadního moralistu s lidskými právy, je hloupé a neefektivní*“.⁷⁰ Čulík v reakci napsal, že pokud by se „*Česká republika měla vzdát prosazování lidských práv při své zahraniční politice ve prospěch svých ekonomických zájmů, bylo by to poněkud obscénní*“,⁷¹ současně ale sám kritizoval českou lidskoprávní diplomacii za to, že nesleduje vlastní cíle, ale je jen „*extenzí mocenské politiky Západu, především Spojených států*“.⁷²

O vztahu ochrany lidských práv a ekonomické diplomacie se diskutovalo také v rámci Fóra 2000 v září 2013. Bývalý ministr Schwarzenberg vystoupil proti tvrzení, že prosazování lidských práv poškozuje české firmy. Podle jeho názoru „*jenom neúspěšné firmy tvrdí, že kdybychom měli lepší vztahy, tak by uspěly. Pitomost. Když to zboží je žádané, tak si to Číňané koupí u čerta rohatého. A když to nepotřebují, tak si to nekoupí. Ale samozřejmě někdo musí být vinen, a tak je to ministerstvo zahraničí*“.⁷³ V obdobném duchu se vyjádřil ředitel zahraničního odboru Kanceláře prezidenta republiky Hynek Kmoniček, který soudí, že „*lidská práva a ekonomická diplomacie si neprotiřečí*“ a že „*zahraniční obchod pomáhá lidským právům, protože tam, kde ho máme, je naše role pro partnera větší a partner je tím spíš ochoten naslouchat někdy i velmi složitému vysvětlování, proč by se v některých případech měl chovat jinak*“.⁷⁴ Na podzim 2013 se v médiích začaly objevovat i podrobnější a propracovanější analýzy vztahu lidskoprávní a ekonomické diplomacie. Příkladem je článek Libora Krále v *Konzervativních listech*, který tvrdí, že vzdání se lidskoprávní diplomacie by oslabilo identitu ČR a v konečném efektu by ohrozilo i české ekonomické zájmy.⁷⁵

Akademická obec zůstávala v průběhu roku 2013 stranou větších veřejných debat. Výzkum české zahraniční politiky v oblasti lidských práv se podobně jako v předchozím roce soustředil zejména v Centru pro lidská práva a demokratizaci Masarykovy univerzity v Brně založeném v roce 2009 a ve Výzkumném centru pro lidská práva při Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, které vzniklo v roce 2012. K výzkumu přispěla i další pracoviště, např. Ústav mezinárodních vztahů, Středisko mezinárodních studií Jana Masaryka na Vysoké škole ekonomické v Praze a Asociace pro mezinárodní otázky. Širší veřejnost neprojevovala o lidskoprávní diplomacii nijak velký zájem, velké návštěvnosti se ale opět dostalo filmovému festivalu *Jeden svět* a pozornost vzbudily i některé další iniciativy vládního či nevládního sektoru týkající se ochrany lidských práv ve světě (např. akce „Vlajka pro Tibet“).

ZÁVĚR

Rok 2013 se pro českou zahraniční politiku v oblasti lidských práv nesl ve znamení značné kontinuity s lety předchozími, současně však došlo k některým změnám a posunům. Kontinuita se primárně týkala vymezení tematických a teritoriálních priorit české zahraniční politiky v oblasti lidských práv a obsahu i způsobu realizace běžné agendy této politiky. Ta opět zahrnovala aktivní působení ČR v Radě OSN pro lidská práva, jejímž členem je naše země od roku 2011, naplňování závazků z mezinárodních smluv na ochranu lidských práv, přijímání opatření k realizaci tematických a teritoriálních priorit a rozvoj transformační politiky opřené primárně o implementaci transformačních projektů nevládními organizacemi z ČR a z prioritních zemí (východní Evropa, západní Balkán aj.). Ve všech těchto sférách si ČR vedla úspěšně. Zvláštní zmínku si zaslouží předložení a prosazení nové rezoluce k rovné politické účasti na půdě Rady OSN pro lidská práva a také aktivní účast v debatách a interaktivních dialogích vedených v tomto orgánu (např. dialog k Sýrii).

Uvedené kroky a postoje ukazují, že Česká republika vedla v roce 2013 v lidskoprávní oblasti proaktivní zahraniční politiku, která vycházela z přesvědčení o významu ochrany lidských práv a podpory demokracie pro zajištění stabilního a spravedlivého mezinárodního prostředí. Česká republika toto přesvědčení čerpá ze své vlastní historické zkušenosti s totalitními režimy i z dlouhodobé tradice humanismu ztělesněné např. v osobách Jana Amose Komenského či Tomáše Garrigua Masaryka. Z hlediska přístupu oscillovala lidskoprávní diplomacie České republiky mezi lehkou ofenzivností, která mj. zahrnovala tvrdé odsuzování praxe některých nedemokratických států a zdůrazňování určitých lidskoprávních témat (ochrana obhájců lidských práv, svoboda slova aj.), a spoluprací, jež se projevuje např. v rámci Evropské unie nebo na multilaterálních fórech (typicky v Radě OSN pro lidská práva, kde ČR koordinuje své pozice s jinými státy EU a popř. dalšími zeměmi). Míra ofenzivnosti/spolupráce se lišila v závislosti na jednotlivých oblastech lidskoprávní agendy a tom, nakolik tyto oblasti měly blízko k prioritám české zahraniční politiky v oblasti lidských práv.

Zatímco navenek se česká lidskoprávní diplomacie v roce 2013 jevila jako stabilní a neproblematická součást zahraniční politiky ČR, uvnitř státu začala probíhat politická a dílem širší veřejná výměna názorů ohledně toho, zda je nasměrování diplomacie správné a nakolik tato podporuje, nebo naopak ohrožuje jiné zájmy České republiky, zejména v oblasti zahraničního obchodu. Výměna názorů odráží skutečnost, že po letech, kdy se český lidskoprávní diskurz formoval v diskusi mezi aktivistickými a umírněnými internacionalisty, se na české politické scéně začal prosazovat nový, pragmatický přístup, kladoucí důraz na ekonomickou diplomacii. Nástup tohoto přístupu, který v roce 2013 reprezentovali zejména prezident Zeman a Rusnokova vláda, učinil z lidskoprávní diplomacie oblast, jež je oproti minulým letům jak více politizovaná, tak také, asi poprvé v novodobých dějinách České republiky, značně polarizovaná. To, zda se tento trend udrží a popřípadě vyvolá zásadnější revizi české zahraniční politiky v oblasti lidských práv, je již námětem pro další svazky této ročenky.

Poznámky

- ¹ *Koncepce zahraniční politiky České republiky*. Usnesení vlády č. 589 z 20. 7. 2011.
- ² *Bezpečnostní strategie České republiky*. Usnesení vlády ČR č. 665 z. 8. 9. 2011.
- ³ Více viz Veronika Bílková (2010): *Odpovědnost za ochranu (R2P). Nová naděje, nebo staré pokrytectví?* Praha: Právnická fakulta UK.
- ⁴ *Koncepce transformační politiky*, rozhodnutí Kolegia ministra zahraničních věcí z 15. 7. 2010.
- ⁵ Tamtéž, poznámka pod čarou 1.
- ⁶ Tamtéž, s. 2.
- ⁷ *Programové prohlášení Vlády České republiky*. On-line: www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Programove-prohlaseeni-vlady.pdf.
- ⁸ *Programové prohlášení Vlády České republiky*. On-line: www.vlada.cz/assets/media-centrum/tema/Programove-prohlaseeni-vlady-20130802.pdf.
- ⁹ Tamtéž.
- ¹⁰ *Prezidentský program Karla Schwarzenberga*. On-line: www.volimkarla.cz/wp-content/uploads/2012/10/prezidentsky-program-Karla-Schwarzenberga.pdf.
- ¹¹ Viz např. Zeman: *Jsem pro lidská práva. Ale nesmíte je bránit blbě*. Parlamentní listy, 20. 9. 2012; Zeman: *Lidská práva ano, ale nesmí kazit byznys*. ČTK, 23. 3. 2014.
- ¹² Srv. Klaus už podruhé bojoval s „plevelem“ lidských práv. *Opět úspěšně*. iDNES, 30. 10. 2009.
- ¹³ Nástup tohoto tématu předznamenala již výměna názorů mezi premiérem Nečasem a ministrem průmyslu a obchodu Kubou na straně jedné a ministrem zahraničních věcí Schwarzenbergem v září 2012, která se týkala postoje ČR k zatčení členek ruské punkové skupiny Pussy Riot a vhodnosti návštěvy dalajlamy v ČR. Více viz Nečas: *Podpora dalajlamismu škodí českému exportu*. ČT24, 10. 9. 2012; *Jsem závislí na exportu, hájí Kuba distanc od dalajlamy i Pussy Riot*. iDNES, 10. 9. 2012; *Nečasův „dalajlamismus“ pohněval opozici i Schwarzenberga*. ČT24, 11. 9. 2012.
- ¹⁴ *Schwarzenberg nazval Ažerbájdžán „rodinnou diktaturou“, hrozí zastavení obchodů*. ČT24, 4. 6. 2013.
- ¹⁵ Cit. in Zeman odsoudil Schwarzenbergovy výroky kritizující Ažerbájdžán. *Denik.cz*, 6. 6. 2013.
- ¹⁶ *Respektovat lidská práva během olympijských her? Premiér Rusnok na to řekl NE*. Eurozprávy, 20. 12. 2013.
- ¹⁷ *Víme, kam jdeme – Volební program TOP 09 pro volby do Poslanecké sněmovny 2013*, bod 9. Zahraniční a obranná politika. On-line: www.top09.cz/proc-nas-volit/volebni-program/volebni-program-2013/9-zahranicni-a-obranna-politika-13783.html.
- ¹⁸ *Prosadíme fungující stát – Volební program ČSSD pro volby do Poslanecké sněmovny 2013*, sekce Společnost (Mezinárodní spolupráce). On-line: www.cssd.cz/data/files/volebni_program.pdf.
- ¹⁹ *Volím pravici – Volební program ODS pro volby do Poslanecké sněmovny 2013*, sekce Zahraniční politika a Evropská unie. On-line: www.ods.cz/docs/programy/volebni-program-2013.pdf.
- ²⁰ *Resortní program Hnutí Ano*, sekce 11. Zahraniční politika. On-line: www.anobudelp.cz/cs/o-nas/program/resortni-program/.
- ²¹ Rada OSN pro lidská práva (*UN Human Rights Council*) byla zřízena v roce 2006, kdy nahradila dřívější Komisi OSN pro lidská práva (*UN Commission on Human Rights*), založenou v roce 1946, která byla obecně považována za zpolitizovanou a neefektivní. Rada má 47 členů a je podřízena přímo Valnému shromáždění OSN. Zajišťuje mimo jiné tzv. Univerzální periodický přezkum (*Universal Periodic Review*), tedy komplexní přezkum stavu lidských práv, kterým procházejí všechny státy světa v pravidelných čtyř- až pětiletých cyklech. ČR přezkumem prošla v letech 2008 a 2012.
- ²² MZV ČR: *Priority České republiky v Radě OSN pro lidská práva*, 3. 9. 2011. On-line: www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/clenstvi_v_rade_pro_lp/zakladni_informace_o_rade_pro_lidska/priority_ceske_republiky_v_rade_osn_pro.html.
- ²³ Dokument *Priority České republiky v Radě OSN pro lidská práva* byl ostatně ke dni 4. 9. 2012 zbaven platnosti a na webu MZV byl přefazěn do archivu. Vzhledem k tomu, že jiný koncepční dokument

- tohoto typu vydán nebyl, lze mít za to, že původní Priority zůstávají z velké části dále relevantní, byť během let došlo k jejich dílčímu přehodnocení a doplnění.
- ²⁴ UN Doc. A/HRC/22/2, *Report of the Human Rights Council on its twenty-second session*, 27 August 2013.
- ²⁵ MZV ČR: 23. zasedání RLP – zhodnocení výsledků, 18. 6. 2016; UN Doc. A/HRC/20/2, *Report of the Human Rights Council on its twenty-third session*, 27 August 2013.
- ²⁶ MZV ČR: 24. zasedání Rady OSN pro lidská práva probíhá 9. 9. – 27. 9. 2013, 25. 9. 2013.
- ²⁷ Viz MZV ČR: *Ministr Schwarzenberg na 22. zasedání Rady pro lidská práva*, 26. 2. 2013; text projevu viz UN Human Rights Council, *Statement by H. E. Mr. Karel Schwarzenberg, Deputy Prime Minister and Minister of Foreign Affairs of the Czech Republic*, Geneva, 26 February 2013.
- ²⁸ UN Doc. A/HRC/22/101, *Outcome of the Universal Periodic Review: Czech Republic*, 13 March 2013.
- ²⁹ MZV ČR: 22. zasedání Rady pro lidská práva – dialog s Vysokou komisařkou pro lidská práva k její výroční zprávě (bod 2 programu), 1. 3. 2013.
- ³⁰ MZV ČR: 23. zasedání RLP – situace v jednotlivých zemích vyžadující pozornost Rady pro lidská práva (bod 4 programu), 7. 6. 2013.
- ³¹ MZV ČR, 23. zasedání RLP – dialog s Vysokou komisařkou pro lidská práva (bod 2 programu), 29. 5. 2013.
- ³² UN Doc. A/HRC/24/8, *Equal political participation*, 26. 9. 2013. Viz též MZV ČR: 24. zasedání RLP – česká rezoluce k politické participaci přijata konsensem, 27. 9. 2013.
- ³³ MZV ČR: 24. zasedání RLP – situace v jednotlivých zemích vyžadující pozornost Rady pro lidská práva (bod 4 programu), 25. 9. 2013.
- ³⁴ MZV ČR: 24. zasedání RLP – dialog s Vysokou komisařkou pro lidská práva (bod 2 programu), 25. 9. 2013.
- ³⁵ UN Doc. A/RES/60/251, *Human Rights Council*, 3 April 2006.
- ³⁶ UN Doc. CCPR/C/CZE/3, *Third periodic reports of States parties. Czech Republic*, 28 November 2011.
- ³⁷ Mezinárodní pakt o občanských a lidských právech byl publikován ve sbírce zákonů pod č. 120 z roku 1976 Sb. Jeho nedodržování ze strany komunistického Československa vedlo o rok později ke vzniku Charty 77, která na toto nedodržování upozorňovala.
- ³⁸ Viz UN Doc. CCPR/C/CZE/CO/2, *Concluding observations of the Human Rights Committee. Czech Republic*, 9 August 2007.
- ³⁹ UN Doc. CCPR/C/CZE/Q/3, *List of issues in relation to the third periodic report of the Czech Republic (CCPR/C/CZE/3), adopted by the Committee at its 107th session (11–28 March 2013)*, 29 April 2013.
- ⁴⁰ UN Doc. CCPR/C/CZE/CO/3, *Concluding observations on the third periodic report of the Czech Republic*, 22 August 2013.
- ⁴¹ Výbor OSN pro lidská práva (*UN Human Rights Committee*) dohlíží na dodržování závazků z Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. Vedle toho, že hodnotí periodické zprávy států, může také posuzovat individuální stížnosti, pokud k tomu dá příslušný stát souhlas. Česká republika, resp. její předchůdkyně ČSFR tento souhlas poskytla v roce 1991 ratifikací Opčního protokolu k Mezinárodnímu paktu. Od té doby posuzoval Výbor několik desítek stížností proti ČR. Občané ČR mají dále možnost obrátit se s individuálními stížnostmi k Výboru OSN proti mučení, Výboru OSN pro odstranění všech forem rasové diskriminace a Výboru OSN pro odstranění všech forem diskriminace žen. Databáze příslušných výborů ale neobsahují informace o tom, že by zde byla v roce 2013 posuzována nějaká stížnost proti České republice.
- ⁴² Evropský soud pro lidská práva (*European Court of Human Rights*), působící v rámci Rady Evropy, dohlíží na dodržování závazků z Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a jejich patnácti dodatkových protokolů. Česká republika, resp. ČSFR se stala smluvní stranou Evropské úmluvy v březnu 1992 a od té doby soud posuzoval tisíce stížností podaných proti ČR. Asi nejznámější českou kauzou je případ *D. H. v. Česká republika* (2008), ve kterém byla ČR odsouzena za diskriminaci romských dětí v přístupu ke vzdělání v souvislosti se zřizováním tzv. zvláštních škol.

- ⁴³ UN Doc. CCPR/C/ 108/D/1809/2008, *V. B. v. the Czech Republic*, Communication No. 1809/2008, 11 September 2013.
- ⁴⁴ Tamtéž, par. 7. 3.
- ⁴⁵ Databáze je k dispozici on-line: [www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home & c=](http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home&c=).
- ⁴⁶ ECtHR, *Rohlena v. the Czech Republic*, Application no. 59552/08, 18. 4. 2013; *Lavrechov v. the Czech Republic*, Application no. 57404/08, 20. 6. 2013; *Eremiášová and Pechová v. the Czech Republic*, Application no. 23944/04, 20. 6. 2013.
- ⁴⁷ ECtHR, *Kummer v. the Czech Republic*, Application no. 32133/11, 25. 7. 2013.
- ⁴⁸ ECtHR, *Budrevych v. the Czech Republic*, Application no. 65303/10, 17. 10. 2013.
- ⁴⁹ ECtHR, *Vecek v. the Czech Republic*, Application no. 3252/09, 21. 2. 2013.
- ⁵⁰ ECtHR, *Čepek v. the Czech Republic*, Application no. 9815/10, 5. 9. 2013.
- ⁵¹ ECtHR, *Janyr v. the Czech Republic*, Application no. 42937/08, 31. 10. 2013.
- ⁵² ECtHR, *Žáková v. the Czech Republic*, Application no. 2000/09, 3. 10. 2013.
- ⁵³ MZV ČR: *Odpovědnost chránit*, 3. 5. 2010.
- ⁵⁴ Více viz webové stránky Národní skupiny pro implementaci mezinárodního humanitárního práva: www.cervenkykriz.eu/cz/nsmhp.aspx.
- ⁵⁵ MZV ČR: *Ministr Kohout nabídl Aun Schan Su Tjij další podporu pro její zemi*, 16. 9. 2013.
- ⁵⁶ MZV ČR: *Ve Štrasburku poprvé udělena Cena Václava Havla*, 30. 9. 2013.
- ⁵⁷ MZV ČR: *Ministr Schwarzenberg se setkal s disidentkou Sánchez*, 4. 3. 2013; *Ministr Kohout se setkal s Rosou Mariou Payá, představitelkou kubánské občanské společnosti*, 3. 10. 2013; *Ministr Kohout přijal Guillerma Fariñase*, 25. 11. 2013.
- ⁵⁸ MZV ČR: *Prohlášení MZV k Sýrii*, 28. 9. 2013.
- ⁵⁹ MZV ČR: *Prohlášení MZV ČR k 20. výročí navázání diplomatických styků mezi Českou republikou a Ruskou federací*, 1. 1. 2013.
- ⁶⁰ MZV ČR: *Prohlášení MZV k případu Sergeje Magnitského*, 22. 3. 2013.
- ⁶¹ MZV ČR: *Prohlášení MZV ČR k události na Rudém náměstí*, 26. 8. 2013.
- ⁶² *Koncepce transformační politiky*, op. cit., s. 1.
- ⁶³ Tamtéž, s. 2.
- ⁶⁴ *Program Transformační spolupráce*. Příloha č. 1 ke Koncepci transformační politiky, 15. 7. 2010, bod 4.
- ⁶⁵ *Happening Tibet nás pálí!* Amnesty International, březen 2013.
- ⁶⁶ Více viz webová stránka *Občanské Bělorusko*: www.civicbelarus.eu/index.php/cs.
- ⁶⁷ On-line: www.jedensvet.cz/2013/vitezne-filmy.
- ⁶⁸ Viz Zemanová, Štěpánka (2008): *Europeizace zahraniční politiky v oblasti lidských práv*. Praha: Oeconomica.
- ⁶⁹ *EU Strategic Framework and Action Plan on Human Rights and Democracy*, 11855/12, 25 June 2012.
- ⁷⁰ Švihlíková, Ilona: *Nemáme tah na branku*. Britské listy, 7. 5. 2013.
- ⁷¹ Jan Čulík: *Ekonomická diplomacie a prosazování lidských práv v zahraniční politice*. Britské listy, 7. 5. 2013.
- ⁷² Tamtéž.
- ⁷³ Cit. in Kmoníček: *Ekonomická diplomacie může pomoci podpoře lidských práv*. České noviny, 17. 9. 2013.
- ⁷⁴ Tamtéž.
- ⁷⁵ Libor Král: *Lidská práva v zajetí ekonomické diplomacie*. Konzervativní listy, 21. 9. 2013.